

Рецензія на монографію «Порівняльне правознавство (правові системи світу)» (за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко)

Монографія «Порівняльне правознавство (правові системи світу)» підготовлена провідними фахівцями у галузі теорії держави і права та порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України та Інституту законодавства Верховної Ради України. Слід зазначити, що вона є логічним продовженням наукового пошуку, розпочатого у монографії «Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження)», в якій досліджено природу, сутність, поняття та структуру правових систем, методологію порівняльно-правових досліджень, шляхи та напрями зближення національних правових систем. У новому монографічному дослідженні автори перейшли до аналізу основних правових систем з позиції сучасних наукових напрямів (антропології, герменевтики та синергетики права).

Розвиток сучасного світу, значні перетворення, що відбуваються як на рівні окремих національних правових систем, так і на міжнародному рівні, доводять актуальність та необхідність проведення порівняльно-правових досліджень. Використання порівняльно-правового методу дозволяє виявити як спільні, так і особливі риси окремих правових систем, узагальнити висновки стосовно тенденцій розвитку права в світі. Протилежні за своїм змістом тенденції — глобалізації та уніфікації в праві і спроби збереження національного правового досвіду, вимагають від компаративістів визначення науково обґрунтованих критеріїв їх компромісу. Сучасна юридична компаративістика відкриває унікальні можливості для порівняння різних правових систем і сімей та вдосконалення національних правових систем.

Перший розділ монографії присвячено романо-германській правовій сім'ї. Автори ретельно дослідили історію її становлення та розвитку, систему джерел права, права людини як одну з сутнісних характеристик системи континентального права. В окремому параграфі розкрито особливості розвитку та основні характеристики правової системи України, обґрунтовано ро-

бється висновок про її перехідний характер, окреслюються пріоритети розвитку в умовах загальноєвропейської інтеграції. Уперше серед вітчизняних порівняльно-правових досліджень проаналізовано досвід становлення правової системи іншої пострадянської держави — Республіки Білорусь, що дозволяє оцінити альтернативні шляхи розбудови правової системи.

Другий розділ висвітлює становлення та розвиток, особливості системи права та його джерел, розуміння прав людини в англосаксонській правовій сім'ї. Окремий параграф присвячено правовій системі США, де автори ретельно розглянули її специфічні риси у порівнянні з англійською правовою системою. Ще більше розширює уявлення читача про дану правову сім'ю аналіз основних рис, етапів розвитку та особливостей правової системи Канади.

Абсолютно виправданим у сучасних умовах є порівняльно-правовий аналіз поряд із національними правовими системами наднаціональних правових систем. Для України найбільш актуальним в умовах європейської інтеграції є дослідження правової системи Європейського Союзу. У розділі розглядаються питання природи та принципів цієї правової системи, сутності її функцій, специфіки джерел права, окреслюються перспективи розвитку. Автори роблять висновок про важливість та необхідність подальшої наукової розробки сутності і механізмів дії правової системи Європейського Союзу для розуміння розвитку сучасного демократичного правового правопорядку.

Особливістю цієї монографії є те, що предмет її дослідження не обмежується традиційним аналізом континентальної та англосаксонської правових систем. Автори приділили належну увагу малодослідженим у вітчизняній науці правовим системам релігійного права та традиційного права. Позитивною рисою дослідження є подолання традиційного, але науково необґрунтованого підходу, відповідно до якого правові системи традиційного та релігійного права об'єднувалися в межах однієї правової сім'ї. У сучасній науковій літературі аргументовано доведена позиція, що між релігійними та традиційними правовими системами немає майже нічого спільного, що дозволяло б таке поєднання.

Серед систем релігійного права розглядаються три системи — мусульманського, індуського та іудейського права, які автори поєднують в єдину сім'ю релігійного права. Послідовно аналізуються виникнення та розвиток кожної з правових сімей, особливості структури та застосування джерел права, відмінності у праворозумінні. Акцентується увага на іншому розумінні поняття прав людини в релігійних системах у порівнянні з романо-германською та англо-американською системами.

У межах сім'ї традиційного права досліджуються правові системи китайського, японського та африканського звичаєвого права, специфіка їх праворозуміння та правозастосування, неоднозначний досвід правових реформ, що розпочалися у ХХ столітті.

Висновки, зроблені авторами монографії, базуються на використанні широкої бази джерел дослідження, зокрема іноземних першоджерел, та мають високу наукову цінність.

Водночас, як і будь-яке наукове дослідження, монографія викликає певні зауваження. Так, аналіз окремих правових систем та правових сімей був би більш ґрунтовним, якби автори окремо систематизували найголовніші риси цих систем. Необґрунтованим також є відсутність канонічного права серед систем релігійної правової сім'ї, хоча воно здійснило значний вплив на становлення та розвиток континентального права, а тому є найбільш цікавим для українського читача.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що видання монографії «Порівняльне правознавство (правові системи світу)» за редакцією О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко є визначною подією у науковому житті та свідчить про те, що в Україні формується потужна школа порівняльного правознавства.

*О. В. Петришин, віце-президент АПрН України,
завідувач кафедри теорії держави і права
Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук,
професор, академік АПрН України*

*Д. В. Лук'янов, начальник управління планування
і координації правових досліджень
АПрН України,
доцент кафедри теорії держави і права
Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент*